

סיני ושנאה

א.

למה נקרא שמו סיני? שמשם יצאה שנאה
לאוה"ה (שבת פ"ט)

היסטוריונים, סופרים והוגי דעות תהו על שנאה זו שאוה"ע שונאים לישראל, מה מקורה? יש שתלו זאת בשוני ובמזרות שקהלות ישראל מתיחדות בהן בקרב עמי הנכר; יש שתלו זאת בגורמים כלכליים — בעובדת ההתחרות עם גרי המקום; יש שרצו לראות זאת באי-ההתקשרות לארץ ולמדינה במ נאחזו, ביצר הנדיות התקוע בישראל וכו' וכו'. ובהתאם לזה היו גם שהציעו פתרונות שאם נזקק להם תסתלק השנאה, והיינו ככל העמים אשר על פני האדמה. פתרונות אלה ידועים בשמות: השכלה, טשטוש השוני הלאומי, התבוללות, וכאחרונה — האחזות בקרקע בא"י והקמת מדינה עצמית.

אולם חז"ל ברוח קדשם קבעו כי לא אלה הם הגורמים; אין אלו אלא סימנים חיצוניים שבהם מוצאת השנאה מקום להתגדר. הגורם העיקרי והיחיד הוא מעמד הר סיני, העובדה שפעם עמדנו לבדנו לפני ההר ושמענו דברי אלקים חיים. זהו שכרה תהום נצחית בינינו לבין אוה"ע, שהוליד שנאת עולם לעם עולם, אשר שום התחכמות לא תוכל לו.

הנה כי כן זכינו למדינה עצמאית, ונורמליזציה של החיים בתור אומה, וגיננו מדינה ככל המדינות, ועדיין אותו ילד כושי מקניט את רעהו הילד היהודי כי "רצח משיחו". ספק אם ידע מהו מוציא מפיו, אולם הוא הביע כאן את השנאה המפעפעת אותה ינק משדי אמו. ומנהיגי ערב אף הם מכריזים שכלל אין כאן בעית הפליטים הערביים, גם אם יחזרו הללו למקומם ויקבלו פיצויים פי מאה, לא ישלימו עם קיומו של ישראל...

מה טיבה איפוא של שנאה זו אשר לא ניתן להכחידה? במה גרם מעמד הר סיני לזרוע איבה לנצח? הן דומה אף התרבויות השונות, אף דת נצרת והאיסלם ינקו לא מעט מספר הספרים. הן ה"ברית הישנה" שימשה גם לדעתם תשחית למה שהקימו עליה תוהים — הוזהים? הן נביאי ישראל משמשים עד היום לדוגמה של לחימה קנאית לאמת ולצדק? למה שונאים איפוא כל כך את עם הנביאים, עם ספר הספרים, עם התנ"ך? פלא הוא ויהיה לפלא!

“אמרו אחיכם ומנדיכם” וכו' מנדיכם —
אלו עמי הארץ.
(שח"ח שנואים ומתועבים להם, רש"י ב"מ
ל"ג)

בעוד ששנאת הגויים לישראל היא ידועה ואינה צריכה לאישורים, ואינה אלא מעוררת הרהורים בנוגע למקורה וסיבותיה, הרי ששנאת ע"ה לת"ח לא לכולם היא ידועה, ורק לעתים רואים אותה מבצבצת ומזדקרת כלפי חוץ. בשפת ההוה נגדיר זאת בתור שנאת הצבור החילוני, לצבור שומר תורה ומצוה. גם כאן אנו נתקלים לעתים בשנאה עיוורת שקשה לעמוד על סיבתה. כל מי שמריח ממנו ריח יהדות הוא פסול; אם יש בו מעלה לא יזכרוה, ואילו מום שבו דשים בו ודשים בו, עד כי גיע ענין חדש לענות בו. למיותר להביא דוגמאות. הריהו לפנינו בעתונות וברדיו כמעט מדי יום ביומו. האם אין בזה לפנינו גילוי שנאה שעליה סיפר לנו ר"ע, כבר בהיותו לת"ח: כשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמוד. ובאופן חריף ביותר מגדירים זאת חז"ל באמרם: גדולה שנאה ששונאים ע"ה לת"ח יותר משנאה ששונאים עכו"ם את ישראל. (פסחים מ"ט:).

והנה כאן עוד יותר גדולה הפליאה — הן אנשים אחים אנחנו, בני עם אחד, גורל אחד לכולנו ועבר אחד מקשר אותנו יחד; אף הייחוד הלאומי והקשר המאחד את העם לתפוצותיו, הרי זה רק הודות לזיקה לבית כנסת ולחגי ומועדי ישראל, וכל מה שמוגדר בשם "יהדות".

הרי עובדה שאין להכחישה כי במידה שיש איזה שהוא רושם לחג העצמאות בחז"ל, הרי זה רק בבית הכנסת; אם יש סיכוי שישאר עוד שם ישראל בארצות המערב היכן שהולך וגואה נחשול הטמיעה, ובברית המועצות היכן שגואה נחשול השנאה, הרי זה רק באלה שמצליחים להעגין עצמם מסביב לבית כנסת ובית מדרש; אם יש עוד משהו מלכד ועושה את כל שבטי העם לתרבויותיו השונות, לעם אחד הרי זה סוף סוף רק ה"שולחן ערוך"; ואם ישנם כאלה שבחיהם הפרטיים אינם מדקדקים בשמירת ערכים אלה, הרי לכל הפחות צדיכים היו להתזיק טובה לשומרים ולמדקדקים שרק הודות להם נשמר הייחוד היהודי מעבר להבדלי ארצות, גלויות, תרבויות ותנאי חיים. וכמה מפליא הדבר שבמקום הערכה וחיבה וכבוד, אנו נפגשים בכוח ומשטמה. אכן גם זה פלא הוא, הפלא ופלא!

ג.

א"ר יודן בר חנן: סימנא, דאכל מן חברה
בהית מסתכלא ביה.
(סימן הוא בידך: האוכל מחבירו אינו רוצה
להסתכל בו)
ירוש' ערלה פ"א ה'

כלל פסיכולוגי זה שמסרו לנו חז"ל שבדוק ומנוסה גם בטבע הצומח, ומשמש יסוד מנחה באחת מהלכות ערלה הוא גם המפתח לפתרון חידת השנאה שירדה עלינו. התשובה גנוזה בעצם השאלה. אם נשאל מפני מה שונאים את ישראל, הרי הם

נתנו כל כך הרבה לעולם, התשובה היא — היא הנותנת! מפני שהם נתנו כל כך הרבה; מפני שהעולם התרבותי, במידה שיש בו איזה שהוא זיק מוסרי, במדה שנשאר בו עוד מצלם אלקים, הרי זה מישראל ומתורת ישראל; ומפני שהוא יודע זאת, יותר נכון — מפני שהוא חש זאת, על כן הוא שונא אותנו; כי יודע הוא כי מאתנו בא לו החיל הזה, כי אותו עם קטן הוא בעל העושר הגדול, ורק בגזל ובחמס ובמרמה מייחס לעצמו העולם התרבותי את כל זה; מפני שיחידים היינו במעמד הר סיני, מפני שרק בנו היה העוץ לשמוע דברי אלקים חיים לעשותם כאורח חיים. ומשום שלא נוח להם להודות בזה, ומשום שמתביישים הם בהכרה כי אכן משולחננו הם ניוונים, בשל כך שונאים אותנו כי — מאן דאכל מן חבריה בהית מסתכלא ביה...

היא גם התשובה לשאלה השניה, שאנו נתקלים בה בחיי יום יום. שונא הצבור החילוני את כל המשתייך ברמה לקהל עדת ישראל שומרי אמונים, לא על אף ידעו כי רק הודות להללו מובטחת לנו הנצחיות, אלא דוקא בשל כך! בגלל החוב הגדול שהוא מרגיש שהוא חב ליהדות הנאמנה לקיומנו כעת, בעבר ובעתיד; מפני שהוא חש כי לא המדינה היא המלט אשר תלכד את העם ותשמור עליו מכליה, כי גם המדינה עצמה רק בחסד האמונה באה לנו; כי שום אליל שאליו סוגדים בתקופה זו או אחרת לא יצליח להחזיק מעמד, ולא יוכל לחשל אותה עקשנות פלאית של עמידה על הנפש שנתנה לאדם המאמין זיקתו לחיי תורה; משום כך, דוקא, הוא שונא את איש התורה והמצוה; באשר מציאותו שלזה מזכירה לו שחי הוא על חשבון אחרים, שמבזבו הוא נכסים שנצברו במשך דורות, ואינו מכניס תמורתם כי הוא זה. ומכיון שלא נוח לו בהרגשה זו, על כן הוא עמל להתנכר לה, על כן תולה הוא קלקלתו באחרים... כי מאן דאכל מן חבריה, בהית מסתכלא ביה. אמר פעם מי שאמר: אם עשית גמילות חסד למישהו, אף אתה קבל ממנו קמצוץ טבק (אשמעק טאבאק!), כי אז היא בדעתו שכבר שילם לך די והותר, והיה לך זה לתועלת, שלא יהפך לך לשונא... שמא נקבל גם אנו קמצוץ טבק מאותו מחנה עוין, למען תהא לו ההרגשה כי שילם לנו ותפוג שנאתו?...